

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1999, 19e jaargang nr. 2

grueles

Een uitgave van de stichting 'GRUELES' juni 1999, 19e jaargang nr. 2

Bij de voorpagina

In het Beukenbaum 1795

Dit is de enige gevelsteen met een afbeelding die Gronsvelt rijk is. We durven er iets om te verwedden dat velen van u hem nog nooit hebben opgemerkt, hoewel u er al honderden, misschien wel duizenden keren langs bent gelopen. De steen siert de voorgevel van het huis, bewoond door de familie Peeters, Rijksweg 80. Zoals u ziet, draagt hij het opschrift "IN HET BEUKENBAUM 1795". Wat opvalt is dat in de tekst "het" in plaats van "de" is gebruikt. Op de kaart van Törring-Jettenbach uit 1754 staat op de hoek Rijksweg-Hennemettenstraat (noordzijde) een vrij groot huis aangegeven. De steen draagt echter het jaartal 1795. Het is mogelijk dat in 1795 een nieuw huis op deze plek is gebouwd. In het begin van deze eeuw werd een aantal huizen in Gronsvelt voorzien van een cementlaag. De gevelsteen werd toen wellicht in deze cementlaag uitgespaard.

Voorwoord redactie

11 augustus 1999,

De dag van de zwarte zon.

Huiver en geniet.

Op deze dag zal de zon totaal verduisterd worden op nog geen 200 kilometer hier vandaan. Ik heb u dat in een eerder voorwoord al verteld. In Gronsvelt wordt de zon voor ongeveer 98% verduisterd. Ongeveer helemaal dus, denkt u nu. Niets is minder waar. Het zal donker worden hier, dat wel, maar het licht gaat niet helemaal uit. De zwarte zon zult u niet zien. Daarvoor moet u een paar kilometer naar het zuiden gaan, ten minste naar Luxemburg.

11 augustus 1999.

De kranten zullen er bol van staan. Miljoenen mensen zullen naar de plaatsen gaan waar de zwarte zon te zien is. Ga er ook heen. Niet ver hier vandaan. Ga zien, wat niemand van u ooit gezien heeft, en wat niemand van u hier nog ooit te zien zal krijgen: de zwarte zon. Gun het uzelf, gun het uw kinderen. Ook zij zullen het hier nooit meer beleven.

U zult huiveren. U zult genieten.

Geen pretpark kan u dit bieden.

Alle informatie over de zwarte zon van 11 augustus 1999 vindt u in de volgende gids: Jacob Kuiper en Harrie Otten. Zonsverduistering. De eclips van 11 augustus 1999. Een uitgave met medewerking van de ANWB.

Huiver en geniet

De redactie

Dialect

Éffekes hèivers

De sjöttery vaan Groéselt ês 'n sjöttery vaan en vuur de kerk. Ze ês opgerich ién 1619 doer Graof Justus-Maximiliaan van Bronckhorst vuur de perséssie te besjerme. De sjöttery trêk mer ens ién de veer jaor ién uniform oét. Dat ês mêt de Groete Broonk. Ze dèit noets mêt aon sjöttersfeeste zoe wie 't O.L.S (het Oud-Limburs Schuttersfeest). Vuur 'nnen échte Groéseldener ês de sjöttery hêlilig. De échte sjötte lève van Groete Broonk nao Groete Broonk.

Ich woen al mie es viéfentwêntig jaor neet mie ién Groéselt meh de sjöttery zörg d'r vuur dat de wortels mêt miéne geboértegroond bliéve besjtoën.

Vuurdat ich wyjer gaon mêt mié verhaol môt ich get bekênne. Get wat volges de riglemeente vaan ôs sjöttery abseluút oonmuügelik ês. Ich been 'n vrouw, meh ich been toch sjöt, 'nne sjöt ién hert en nere. En mié zuster oûch. Vuur hebbe 't sjötteblood réchsjetriëks doerkrêge vaan Mam zaoliger. V'r hebben 't mêt de môjtermèilk bènne krêge. Pap wäor oûch waol sjöt, meh hêr wäor neet vaan Groéselt en m'n dry breurs zién sjöt meh toch neet zoe wie vuur. Zoe zeet d'r mer dat 't sjötteblood krup oe 't neet goën kënt.

Es op Paosmaondig 't vlegske op de voëgelsjtang sjtèit, ten tèike dat dit jaor weer Groete Broonk geveerd wôrd, daan goën m'n gedéchte al oét nao Peenksmaondig. Daan zuus te de lûi deenke: Ich been 'ns benoûwd wè kuüning wôrd. Zoûw 't weer zoe sjpannend wêrde wie de vurige kier? Wêts dich of 't nog 'nne voëgel ês dè Zjeng van Èudem gemak hêt? Dao wôrd oûch gerappeleerd aon de vurige mejoor dè zoe joonk ês koëme te sjterve. Ién eng gedéchte wôrd gelaach en gebuük.

Es ich uüver d'n ôtôwëg vaan Mejtreesch nao Groéselt kaom aonvåore en ich zeen 't vlegske op de voëgelsjtang sjtoën, daan begênt mie'sjötteblood te broésje. Ién eng vâort vâor ich doer nao mié zuster en zek tiëngen hêum: "Zek mich waol es ze begênne te eksersere."

Want zonder mich kënt dat noets good goën.

En es vriédes vuur de Groete Broonk de ginneraol sjersj wôrd

gerippeteerd, daan meng ich dat 't zonder mich neet doer kënt goën. Desnoeds pak ich 'nne vryen dâog.

Op Broonkzoondig ôm haaf dry sjaas sjtaon ich mêt mié zuster, bié hêum ién de kuüke, sjpek en èi te braoje vuur 't tamboerkorps vaan de sjöttery. Dy trêkke ôm veer oor doer 't duerp vuur de lûi wakker te maoke vuur nao 't käomersjete te goën. Es te gèi sjötteblood ién hebs daan kens te dat toch noets opbringe.

En es daan de perséssie optrêk mêt de biélmaander vuurop, de sjöttery sjtrak ién 't gelid, de uüverighèid, de pèrd, aal ién voûl ornaat, daan wêrde vuur sjtel.

De vrèm lûij maoke foto's en video's meh vuur zién ôs awwers weer lèventig tössjen ôs ién sjtoën. Daan ruúk ich d'n tèdevoo dè Mam altiéd magkde. Ich zeen hêur ién de kuüke sjtoën. Ze reurt ién de groete blawwe kètel. Ién 't langsloupe sjtêk ich 'nne vinger ién d'n tèdevoo en tegeliékertiéd heb ich al eng zitte mêt d'n hoûte lêpel. "Lees te dat, lilleke pry!", zèt ze, mêt 'nne laach vaan de eng oer nao de aander. Éffe lãoter huur ich 't sjötteleesje zynge. Vaa vëur tot ater. Zoe sjoen. Daan been ich weer éffekes bié ôs.

Dat ês wat de sjöttery vuur mich betèikent: 't geveul van éffekes hêim te kenne zién.

Maria Scheres

Dit verhaol hêt de vyfde priés gewonne ién 'nne proza-wedstrijd ién 't Limburs Schutterstijdschrift. (Red.)

Gronsveld en Rijckholt tijdens de Eerste Wereldoorlog

Over het bezoek van Koningin Wilhelmina aan Gronsveld heb ik onlangs een artikel gevonden in de Limburger Koerier van 2 november 1918, waarin de routebeschrijving van de Koningin en haar gevolg vermeld staat. Hieruit blijkt, dat zij niet alleen Gronsveld, maar ook Rijckholt bezocht heeft. Uit dit artikel het volgende citaat.

De aankomst

“Een kwartier voordat de Koninklijke trein aan het station [Maastricht] zou aankomen werd het stationsplein, dat geheel gevuld was met mensen, door bereden marechaussee en politie afgezet. Ook recherche was aanwezig om toezicht te houden. Toen de Koninklijke express -trein, die gereden werd door de inspecteurs Wiggers en de Bruyn, precies op tijd het station binnenreed, waren op het perron, dat door marechaussee was afgezet, ter ontvangst van H.M. aanwezig burgemeester van Oppen, als vertegenwoordiger van het Ned. Roode Kruis in Limburg, de garnizoenscommandant, majoor van Deyl en de divisiecommandant der Kon. Marechaussee luit. kolonel Schreuder. Na achtereenvolgens aan H.M. te zijn voorgesteld, begaf H.M. zich met gevolg, dat bestond uit den luitenant-generaal van Terwisga, den vice-admiraal Bauduin, den kapitein -luit. Josplin de Jongh, den ordonn. luit. Schiff, den regeeringscommissaris voor de vluchtelingen in Limburg dhr. Stille, den nieuwen Commissaris der Koningin in Limburg, baron van Hövell en de hofdame freule Sloet tot Markxfall, naar de gereedstaande automobielen.

H.M., die gekleed was in paars mantelcostuum met dito hoed, nam met haar hofdame, baron Hövell tot Westerflir en generaal Terwisga plaats in de eerste auto.

In de drie volgauto's namen o.a. plaats burgemeester van Oppen, overste Schreuder, dhr. Stille en de beide adjudanten van Hare Majesteit. Toen de auto der Koningin zich in beweging zette, ging er een luid gejuich

en hoera-geroep op, ' t welk H.M. met minzame hoofdbuigingen beantwoordde.

Er werd nu naar Gronsveld gereden, waar de vluchtelingen, die aldaar waren ondergebracht, bezocht werden. Hier was zeer veel belangstelling. Hier en daar waren vlaggen uitgestoken. Op de dorpstraat stonden overal groepen, grotendeels vluchtelingen die bij de inwoners waren ingekwartierd. Het verzamelpunt der uitgewekenen was de poort bij de oprijlaan naar het kasteel. Later in den namiddag, toen het bericht, dat ook Prins Hendrik Gronsveld zou bezoeken, zich had verspreid, was de dorpstraat weldra zwart van mensen.

Om half vier arriveerde H.M. de Koningin te Gronsveld, juist toen de auto van Prins Hendrik het dorp uit zou rijden. H.M. en de Prins wisselden enkele woorden, waarna Z.K.H. zijn weg vervolgde. H.M. inspecteerde vervolgens de wielrijders die enkele dagen geleden behulpzaam waren geweest bij het vervoer van de bagage der vluchtelingen. Zij betuigde aan kapitein Krull hare tevredenheid en sprak de manschappen [...] persoonlijk toe.

Vervolgens werd doorgereden naar het centrum van het dorp, waar H.M. de keuken bij het huis van dhr. Schrijnemaeckers voor de vluchtelingen bezocht.

Na een kort oponthoud reed H.M. met gevolg onder toejuiching van het verzamelde publiek door de bevlagde dorpstraat

Naar Rijckholt

Hier, waar de belangstelling nog groter was, bezocht H.M. het klooster der Paters Dominicanen, waar het registratiebureau voor de vluchtelingen gevestigd is, en de soepbereiding en uitdeeling plaatsvindt.

Door een Fransch meisje werd een bloementuil aan H.M. aangeboden, terwijl de Koningin, namens de Franche uitgewekenen werd toegesproken door Adolph Leduc.

H.M. verklaarde zeer getroffen te zijn door de woorden van erkentelijkheid tot haar gericht.

Omstreeks vier uur werd in snelle vaart doorgereden naar het klooster der Zusters Dominicanessen, waar deze week enkele zieken zijn ondergebracht. Bij dit bezoek werd H.M. begroet met een "vive la reine".

Langs den rijksweg keerde H.M. vervolgens

Naar Gronsveld terug.

In de dorpstraat stonden de leerlingen der Nederlandsche en Belgische scholen opgesteld.

Bij het kantonnements - bureau hield de koninklijke auto andermaal stil. H.M. inspecteerde de manschappen der infanterie en onderhield zich met de militairen, die gezorgd hadden voor de inkwartiering en daarvoor van den vroegen morgen tot laat in den nacht in actie waren geweest. H.M. betuigde hare voldoening voor de bereikte resultaten en bedankte officieren en manschappen in een korte toespraak. Enkele ogenblikken later vertrokken de koninklijke auto en volgauto's naar Maastricht."

In ons artikel van december 1998 staat aangegeven, dat het boven beschreven bezoek niet was aangekondigd.

In krantenberichten van enkele dagen tevoren, waarin bezoeken in heel Limburg aangekondigd waren, werden Gronsveld en Rijckholt niet vermeld. Als we echter letten op de voorbereidingen in Gronsveld en Rijckholt, mogen we ervan uitgaan dat men hier wel degelijk op de hoogte was van het bezoek van koningin Wilhelmina. Wat betreft het bezoek van prins Hendrik bestaan twee versies. Uit het krantenbericht blijkt dat de prins al vóór de koningin in Gronsveld was. De volksmond zegt dat de prins pas in Gronsveld arriveerde toen de koningin het dorp verliet.

Aanvullingen op het artikel "Gronsveld en Rijckholt tijdens de Eerste Wereldoorlog" december 1998

- De Spaanse griep was afkomstig uit China. Ze werd "Spaans" genoemd omdat een Spaans persbureau er het eerst melding van maakte. Het virus werd naar Europa gebracht door Chinese arbeiders uit Hong- Kong die tijdens de Eerste Wereldoorlog als gravers van loopgraven in Noord-Frankrijk werkzaam waren.
- Aan de griep overleden ook Maria Doyen-van de Weerd en haar twee dochters. Maria was de eerste vrouw van Frénske Doyen.
- In het huis, thans Rijksweg 88, was ten behoeve van de vluchtelingen, een winkel gevestigd waar zij met bonnen voedsel konden krijgen.

Gemma Brouwers

Ich sjriéf mich

Ackermans

Deze familienaam kan afgeleid zijn van "akker", oorspronkelijk de naam van het gemeenschappelijk bouwland bij een nederzetting of van de beroepsnaam van de akkerbouwer, de landbouwer. Verwante namen zijn: Ackermans, Ackermann of Akerman.

Antonietti

Van oorsprong Italiaanse naam die in het gebied tussen Zuid-Tirol en Turijn veel voorkomt. Hij betekent: kleine Anton of zoon van Anton.

Van Baal

Deze naam kan afgeleid zijn van: 1. de plaatsnaam Baal (Gelderland), 2. de plaatsnaam Baarlo (Limburg) of Baarle (Noord-Brabant) die beide als "baal" worden uitgesproken. 3. de plaatsnaam Baal (ten noorden van Jülich Dld.). Verwante namen zijn: Van Bael, Van Bol en Verbael.

Beenen

Deze familienaam kan gevormd zijn naar de naam van de moeder. Deze naamvorming kwam niet zo vaak voor; meestal werden de familienamen afgeleid van de voornaam van de vader van de eerste naamdrager. In dit geval is "Beenen" afgeleid van "Sabina", vroeger een vrij veel voorkomende vrouwen naam. Hij kan ook zijn afgeleid van de naam van de vader, Bernhard of Behn. Een derde mogelijkheid is dat hij in verband staat met de Germaanse voornaam Baino. U ziet: keus te over.

Bessems

Deze naam die in Zuid-Limburg veel voorkomt, is afgeleid van het dialectwoord "béssem", dat "bezem" betekent. "Bessems" betekent dus: zoon van de bezem- of borstelmaker. Verwante namen: Besem en Besème.

Bovy

Deze naam is een Waals-Franse beroepsnaam en betekent "koewachter". Andere Waalse namen die herinneren aan een beroep zijn: Brassé (bierbrouwer), Tehu (Waals voor "wever"), Serpenti (charpentier=timmerman). Verwante namen zijn: Bouvier, Lebouvier en Bowie

Bronckers

Deze naam komt ook voor als Bronckaerts. Het is onwaarschijnlijk dat het een vervorming is van Bronckhorst. Zeer waarschijnlijk staat deze naam in verband met het Picardische (Noord-Frankrijk) "bronquart" dat halsstarrig, koppig, nukvig of dwars betekent. Soms is de naam ook afgeleid van het Middelnederlandse "bronken" d.i. pruilen. Verwante namen: Broncard en Bronckaerts.

Van Caldenborgh

Limburgse vorm van de plaatsnaam Koudenburg, waarschijnlijk een variant van Kaldenberg ("berg" en "burg" werden vaak verwisseld). Bij Hoeselt

(Belg.Limburg) ligt de plaats Caldenberg. In 1896 trouwde de uit Houthem afkomstige Hubertus Mathijs van Caldenborgh in Gronsveld met Maria Haenen.

Chavagne

Deze familienaam werd vroeger ook geschreven als Chavanne. Hij verwijst naar een plaats in de Belgische provincie Luxemburg: Vaux Chavanne. In de departementen Maine et Loire en Vendée (Fr.) zijn er ook plaatsen met de naam Chavagne.

Consten

Deze familienaam is afgeleid van de voornaam Constantijn.

Cornelissen

Afgeleid van de voornaam Cornelis. Verwante namen zijn o.a. Nelissen, Cornely, Cornellissis, Coeurneille, Cornelsen, Nillissen en Nilis.

Crouzen

De naam Crouzen (Crousen) (Kraus) kan afgeleid zijn van de naam van de Romeinse martelaar Chrysantus die onder Diocletianus ter dood werd gebracht. Deze tamelijk weinig voorkomende voornaam is in de omgeving van Venray aangetroffen. Een andere mogelijkheid is een verwijzing naar iemand met kroeshaar.

Curfs

Curfs komt van korvenmaker of korvenvlechter, een zeer oud beroep. Men maakte manden voor verschillende doeleinden: zaadmanden, wannen, eiermanden en bijenkorven. In onze streken gebruikte men daartoe braamstengels en roggestro. Verwante namen zijn Corff, Corfs, Curvers, Körver(s) en Kurvers.

Henquet

Vleivorm (koosnaam) op -et van Hanke, een verkleinvorm van Han (Johannes). Van deze Waalse familienaam bestaan de volgende varianten: Hanquet, Hanquez, Henquez, Henket, Hancké en Anquet.

Hessels

Afgeleid van een Germaanse naam die met "Hathu" begint en die vaak eindigt op -so, -ilo of -sel. Een afleiding van Hendrik of Herman is ook mogelijk. Een derde mogelijkheid is een verwijzing naar de plaatsnaam Hesel of Heizel. Verwante namen zijn Hessel, Hesselink, Heselms en Heessels.

Jacobs/Jacob

Afgeleid van de naam van de apostel Jacobus. Verwante namen zijn: Cobben, Kubben, Koppen, Kuppens, Kuppen, Koops, Jacobi en Jeukens. De Gronsveldse familie Jacobs stamt af van Joannes Jacobs (geb. 1759 te Gronsveld) die in 1791 in Gronsveld trouwt met Mechtildis Witmakers. De in 1835 geboren Joannes Hubertus wordt in de akte van de Burgerlijke Stand al "bakkersgezel en broodbakker" genoemd.

Kevers

Een familienaam die is afgeleid van een huisnaam met een diermotief. Andere voorbeelden zijn: Pepels, (dialect "pepel"=vlinder), Krekels en Dassen. Verwante namen zijn: Kaivers en Kever.

Van de Langerijt

Voor de verklaring van deze naam bestaan twee mogelijkheden. 1. Afgeleid van de plaatsnaam Lange Riet. 2. In verband staand met "Rijt", een Middelnederlands woord dat "waterloopje", "langwerpig vochtig land" betekent. Een verwante naam is (Van) Lancriet.

Lousberg

Deze bekende Limburgse familienaam is ontleend aan een van de vele plaatsnamen Lousberg o.a. in Voeren, Hombourg (prov. Luik), Membach (prov. Luik), Haren (prov. Brabant) en Aken. Verwante namen zijn: Lousberghs, Loesberg, Loosbergh en Loesenborgh.

Martin

Deze naam staat in Wallonië op de derde plaats van de meest voorkomende familienamen. Hij is ontleend aan de Franse benaming voor Martinus. Verwante Nederlandse namen zijn: Martijn en Martinussen.

Narinx

Het Vlaamse standaardwerk verklaart de naam als een afleiding van een van de vele Germaanse namen die met -nar of -ner beginnen, bijv. Narbaldus of Neriman. De "Waalse" verklaring verwijst naar het Middelnederlands "neeringhe" dat handel of winkel betekent. Het zou dan een beroepsnaam voor handelaar zijn. Verwante namen zijn: Neerinck(x), Nerinck, Neiring(s), Neyrinck en Nerrinck.

Olislagers

Een beroepsnaam. Een olieslager was de eigenaar van of iemand die werkzaam was in een olieslagerij of de pachter van een oliemolen waar uit zaden olie geperst werd. Olie werd (en wordt) "geslagen". Van de naam Olislagers bestaan wel 20 varianten. We noemen: Oli(e)slager(s), Olischlager, Olyslager, Oli(e)slager(s), Olischllaeger, Dholieslaeger en Ohligschlaeger.

Preemen

In verband staand met de Middelnederlandse beroepsbijnaam van de schoenmaker: priem(e), een lange naald. Een priem is o.m. een (schoenmakers)els. Ook in het dialect bestaat een beroepsbijnaam voor een schoenmaker: pëkvot. Verwante namen zijn: Priem(s), Prieme(n), Prims, Prijm, Preem en Pre(e)nen.

Raemakers

Zoals de "esser" de assen voor de boerenkarren maakte, zo maakte de "radermaker" de wielen. Van de liefst 90 varianten noemen we: Rademaker, Rademak(k)ers, Raemakers, Rameckers, Rademacher, Raemaekers, Raaymakers, Raerdemaker, Reimeker, Raiemaker en Roomaekers.

Reintjens

Afgeleid van Reinerus (Reinhard), een gangbare persoonsnaam in de Middeleeuwen. Verwante namen o.a.: Reinaertz, Reinders, Renckens,

Reneerkens, Renkin, Riemkens, Rentgens en Rinckens. In 1853 trouwt Jozef Reintjens uit Lanaken in Gronsveld met Agnes van de Weerdt.

Sanders

Afgeleid van de heiligennaam Alexander. Verwante namen zijn o.a.: Sangers, Sengers, Sangen, Zanders, Senden, Sandre, Sadre en Zenden.

Segers

In de meeste gevallen is de naam ontleend aan de voornaam Seger (=sterke overwinnaar). De variant Zegers kan ook ontstaan zijn uit De Zeger, een beroepsnaam voor de houtzager. Verwante namen zijn: Seegers, Ze(e)gers, Zeguers, Zeggens, Segre, Zégrès en Sigier.

Selten

De oorsprong van deze naam vinden we in het land van Cuyk. Rond 1610 wordt daar geboren Selt Lamers. Twee van zijn zonen worden in de akten niet Lamers, maar Selten, d.i. zoon van Selt genoemd.

Steffens/Stevens/Steffess

Afgeleid van de koosnaam voor Stefanus. Verwante namen zijn: Steffen en Stefens.

Theelen

Afgeleid van Telin, een variant van Tielin dat op zijn beurt weer een koosnaam (vleinaam) is voor Theudilo. Verwante namen zijn: Telen, Tellin, Tellings en Thellin.

Tilmans

Dit is een vleinaam (koosnaam) op -man van de Germaanse voornaam Diederik. Verwante namen zijn: Tiereman, Tillema en Tijlleman.

Verbraak

Verband houdend met het Middelnederlandse "brake, braec": land dat wel omgeploegd of "gebroken" is, maar verder niet is ingezaaid. Verwante namen zijn: In de Braek(t), Van de Braek, Braeken, Braakmans en Verbraeken.

Vliegen

Drie mogelijkheden: 1. Bijnaam, naar het insect, van een lastig of onrustig

mens. 2. Van het werkwoord vliegen: o.a. zich snel bewegen. Bijnaam voor een vliegensvlugge stadsbode. 3. Naam voor degene die met jachtvogels jaagt. Verwante namen zijn: Vliege, Vleege en Fliegen.

Van de Weerdt/Van de Weert/Van Werden

Afgeleid van "waarde", "weerde" of "weerd": land gelegen aan een rivier, buitendijks land. Vgl. uiterwaarden. Verwante namen zijn: Van Waart, Van de Wardt, Van de Weerden, Van Werd, De Weirdt, de Waard en Wiertz. In 1817 trouwt Gerardus Theodorus van de Weerdt (geb. 1790 in Cauberg/Lanaken) in Gronsveld met Maria Anna van den Boorn. Hij overlijdt in 1837 te Gronsveld. De schrijfwijze Van de Weert gaat terug naar 1853. In dat jaar maakt de ambtenaar van de Burgerlijke Stand een fout. Hij schrijft Johannes Hubertus, de zoon van Gerardus Theodorus, in als Van de Weert, terwijl de vader ondertekent met Van de Weerdt. En zo is het gekomen.

Van Wersch

Twee mogelijkheden: 1. Van de plaatsnaam Warsage (Weerst of in het dialect "Weersj", "Wës") bij Visé. 2. Van de naam van het gehucht Wersch onder Aken. De naam komt veel voor in Kerkrade, Simpelveld, Bocholz en Vaals.

Van Wijk

De naam kan afgeleid zijn van Wijk (Noord-Brabant, Limburg, Overijssel), van de plaatsnaam Wijk bij Duurstede, van Wijk aan Zee of van Wijk (Maastricht). Verwante namen zijn: Van (der) Wijck, Wijck, Wijk en Vuyk.

Gilles Jaspars

Kên d'r hön nog

Pieke Waber

Petrus Hubertus Carolus (Pieke) Waber werd geboren op 21 mei 1908 als laatste van de zes kinderen van Karel (Kasj) Waber en Nêt (Mem) Waber-Scheepers. Zijn geboortehuis stond boven aan de Hennemettenstraat, hoek Rijksweg (noordzijde) en werd in de jaren vijftig afgebroken om het straatje te verbreden. Na de lagere school in Gronsveld studeerde Pieke aan het college Saint Hadelin in Visé. Iedere dag reisde hij met de trein vanuit Gronsveld naar Visé en terug en nam dan een flink pak boterhammen mee. Als hij bij het college aankwam, werd hij stevast opgewacht door Sjarel Jaspars, die hier ook studeerde, maar intern was. Of het nu kwam doordat het eten in het internaat niet goed was of dat de porties te klein waren, feit was dat Sjarel altijd honger had. Het grootste deel van de knapzak van Pieke verdween dan ook door de keel van Sjarel. Ondanks dat alle lessen in het Frans werden gegeven, een taal die Pieke aanvankelijk niet meester was, slaagde hij voor het eindexamen en behaalde voor kennis van de Franse taal zelfs een cum laude.

In 1931 werd Pieke aangesteld als ambtenaar op het gemeentehuis van Gronsveld.

1939. V.l.n.r. Jean Martin, Zjir Segers, Frans Martin, Pieke Waber.

In Gronsveld leerde hij de uit Bressoux bij Luik afkomstige Bertha Peeters kennen. Bertha kwam met haar ouders regelmatig op familiebezoek bij de familie Willigers die ook in de Hennemettenstraat (Sjnyderssjtèg) woonde. Na de eerste kennismaking was Pierre, zo heette hij voor Bertha, niet meer te houden en hij toog meerdere malen per week met de fiets naar Luik.

Nadat hij woonruimte had gevonden in het rechter gedeelte van het huis van Wackers (recht tegenover de poort van kasteel Gronsveld) trouwden Bertha en Pieke op 25 september 1940. Na het overlijden van

25 september 1940. Trouwfoto van Pieke en Bertha.

Wackers (de laatste keizer van onze schutterij) op 1 mei 1943 verhuisde Pieke met zijn gezin naar de andere kant van het huis, de veel grotere woning van Wackers. Dat kwam goed uit, want er waren intussen twee kindertjes geboren: Karel in 1941 en Zus in 1942. De grotere woning inspireerde kennelijk want in 1944 werd Bèrke geboren, Jan in 1945, Miche in 1948 en tenslotte Lène in 1950. Ook in zijn maatschappelijk leven zat Pieke niet stil. In 1942 werd hij benoemd tot ambtenaar van de burgerlijke stand en in 1945 tot hoofd van die afdeling en tot plaatsvervangend gemeentesecretaris. Daarnaast had hij nog een verzekeringsagentschap van Schreinemacher in Maastricht. Hiervoor was hij veel avonden per fiets onderweg in Gronsveld maar ook in Eckelrade en omgeving. Verder was hij nog de snelle linksbuiten van GSV, bestuurslid van de harmonie, hoofd zelfbescherming bij de

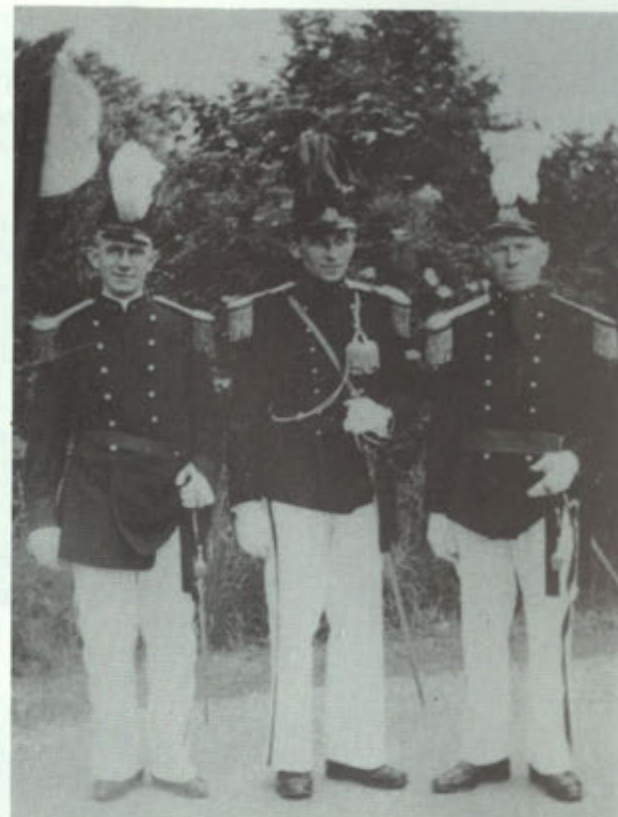
1943. V.l.n.r. Zus, Bertha, Pieke, Karel.

1942. Bertha, Karel en Pieke.

bescherming bevolking (BB) en secretaris/penningmeester van het burgerlijk armbestuur. Al deze functies brachten heel veel schrijfwerk met zich mee en omdat het geschrevene blijft, bestaan er nog ontelbare documenten en verslagen waarin zijn prachtige handschrift bewaard is gebleven.

Toch vond Pieke ook nog de tijd om een avond per week te gaan kaarten in het café van Lies van d'n Dikke en om een avond te biljarten bij Zjang Mingels, café des Bons Amis. Ook was Pieke van jongs af grenedeer bij onze schutterij waar hij in 1946 (door de oorlog de eerste Grote Bronk sinds 1939) de plaats van luitenant van de rode compagnie verwierf voor f 530,-. Van de weduwe Wackers kreeg hij de sabel van haar man cadeau. Al deze functies en hobby's wist hij op een rustige, zelfverzekerde, maar vooral vriendelijke manier te combineren. Ik ben erg dankbaar dat ik Pieke goed heb gekend. Als vriend van zijn zoon Karel kwam ik vaker bij hem thuis en ik was ook grenedeer in zijn compagnie. Van 1950 tot 1958 was het gemeentehuis ondergebracht in kasteel Rijckholt. In het midden van de jaren vijftig ontmoette ik Pieke meerdere malen per week in de middagpauze bij café Lies Wassenaar in Rijckholt. Hij dronk daar een 'dröpke', rookte zijn sigaar, maar wat mij

1946. V.l.n.r. Pieke Waber, Noël Hayen, Zjeng Goessens.

vooral is bijgebleven: hij speelde op de flipperkast die tegenover de bar in de hoek stond. Ik speelde ook wel eens op die kast en dacht dat ik er wel wat van kon. Maar toen ik Pieke bezig zag, wist ik dat mijn spel geklungel was. Ik had een enkele keer het aantal punten gespeeld dat recht gaf op een gratis consumptie. Pieke haalde bij elk spel dat vereiste aantal, maar speelde ook nog regelmatig zoveel punten dat hij recht had op een gratis pakje sigaretten, iets dat ik nooit iemand anders heb zien halen. Bovendien had ik de indruk dat hij zich nog inhield om Lies, die niet graag sigaretten voor niets uitdeelde, niet te veel te ontrieven. Dat beeld, Pieke goed in het pak, compleet met hoed, een heer en autoriteit en dan als een kwajongen aan de flipperkast helemaal opgaand in dat spelletje, dat was Pieke zoals ik hem graag mocht.

Als in de winter de gracht rond kasteel Rijckholt was dichtgevroren, kwamen de kinderen van Rijckholt, maar ook die van Gronsvelt schaatsen. Zoon Bèrke herinnert zich dat hij zijn schaatsen niet vast kreeg ondergebonden en toen maar op het raam klopte van de werkkamer van pa. Pieke kwam dan naar buiten het ijs op om de kinderen de schaatsen vast te binden. Diezelfde gemakkelijke houding had hij ook als hij naast de grenedeers van de rode compagnie liep. Zijn commando's leken vrijblijvend maar werden door iedereen correct uitgevoerd. Toen zoon Bèrke in 1963 een oude motorfiets op de kop kon tikken en pa vroeg om goedkeuring, maar vooral om een financiële bijdrage, reageerde Pieke onverwacht positief. Tot nu toe had hij steeds

1953. V.I.n.r. Pieke, Pierre Pinckaers, Ernest Jennissen, Sjarel Jaspars, Door Schrijnemaekers.

1961. Boven v.l.n.r. Jan, Karel, Pieke, Bèrke. Onder v.l.n.r. Lène, Bertha, Zus, Miche.

1980. V.I.n.r. Bèr Jaspars, Jean Reintjens, Pieke, Zjéf Reintjens, Lyjo Schrijnemaekers.

augustus 1982.

1983. Nieuwe vogelstang. Pieke, Bèr Devue, Wil Schrijnemaekers.

Spensveld 7 maart 1969.

*Aan
de Edelachtbare Heer Burgemeester
Spensveld*

*Ondervestende Heer, Pierre Hubertus
Carlus, geboren 21 mei 1908 te Spensveld - Vrijland*

Het mooie handschrift van Pieke.

per fiets zijn verzekeringsklanten bezocht om polissen af te sluiten, om premies te incasseren of om schades uit te keren. Met de fiets de berg op viel hem steeds zwaarder (hij was intussen 55) en een motorfiets, dat leek hem dus wel wat. Vanaf nu klom hij na het avondeten met een brede grijns bij Bèrke achter op de motor. De aktetas voor zich en één hand op zijn hoed scheurden ze dan richting Eckelrade. Als beloning voor de tijdwinst trakteerde hij Bèrke dan op de terugweg op een biertje bij Vëus Houben. Door al zijn functies was Pieke van veel zaken op de hoogte. De mensen waren niet zo mondig als nu en slecht geïnformeerd. Pieke heeft veel mensen op hun rechten gewezen en geholpen met adviezen, vaak ongevraagd. Pieke was geen heilige maar een heerlijk mens van vlees en bloed met een warm hart voor zijn omgeving en zijn dorp. In oktober 1968 werd hem op eigen verzoek in verband met zijn gezondheid eervol ontslag verleend. Als zestig-plusser vond hij zich nog jong genoeg om een bromfiets aan te schaffen. Pieke op zijn Honda werd nu een vertrouwd beeld in de omgeving. Nog één kwajongenswens had hij. Hij had nog nooit gevlogen en daar wilde hij iets aan doen. Met zijn Honda bromde hij naar vliegveld Beek waar hij in een vliegtuigje stapte en zich een half uur lang over het gebied tussen Maastricht en Luik liet rondvliegen, de streek waar zijn leven was voorbij gevlogen. Pieke, voor Bertha nog altijd Pierre, overleed op 1 september 1985 en werd door veel vrienden en dorpsgenoten naar zijn laatste rustplaats gebracht.

Wallie van de Weerd

Sjpaonse juffrouw of sjier

De zomer is weer in aantocht. Met de zomer komen de insecten. Daarbij zijn er soorten die we liever niet hebben omdat ze steken of ons andere ongemakken bezorgen.. Maar de vliegenlarven die dode beestjes snel en efficiënt opruimen zijn wel nuttig!

Ook de oorworm staat in een kwaad daglicht omdat hij er eng uitziet. Waarschijnlijk dankt dit insect zijn naam aan de natuurlijke drang om zich overdag in kleine holtes te verstoppert. Bij het vallen van de duisternis echter maakt de oorworm vooral jacht op bladluizen en is zodoende bijzonder nuttig voor de fruitteelt. Een insect dat ook in een kwaad daglicht staat en dat dit absoluut niet verdient is de libel. Wellicht door het formaat en door allerlei bijkomende verhalen raken veel mensen lichtelijk in paniek bij het zien van een grote libel. Zo zouden libellen flink kunnen steken of bijten. Ik herinner me een uitspraak van een Gronsveldse jongen die zei: "Mê die leliebelle môs te oélore, want die zoéke dich die loék lèg!". Ook wordt gesuggereerd dat, als een libel in je haardos verstrikt raakt, je het beest alleen verwijderd krijgt door het knippen van heel veel haren. Dit laatste zal best wel eens gebeurd zijn. Immers, een libel heeft veel weerhaakjes aan haar poten.

Tegen de tijd dat wij libellen te zien krijgen, hebben ze het grootste deel van hun leven al achter de rug. Afhankelijk van de soort, leven libellen een, twee of zelfs drie jaar als larve in de modder onder water. Het zal niemand verbazen dat in ons waterrijke Nederland libellen een algemene verschijning zijn. Zelfs in Zuid-Limburg. Dat is echter niet altijd zo geweest.

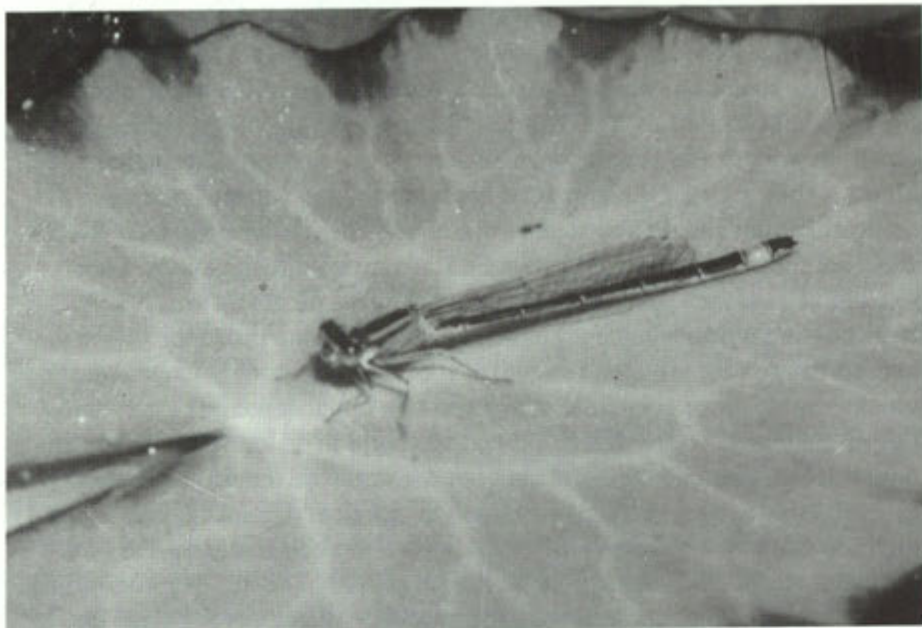
Eind jaren vijftig en in de jaren zestig namen de soorten en aantallen in Zuid-Limburg dramatisch af. Wat was er aan de hand? In de meeste weilanden verdwenen drinkpoelen en kwamen er betonnen drinkbakken voor in de plaats. Voor libellenlarven was het onmogelijk om in deze bakken te overwinteren omdat ze daarin kunnen bevriezen.

Tegenwoordig, na het opnieuw aanleggen van honderden drinkpoelen en door de grote populariteit van de tuinvijver, gaat het de libellen weer voor

de wind. Libellen vormen een opvallende groep binnen de insecten. Zij hebben een geschiedenis van meer dan 300 miljoen jaar. Ook in de Limburgse steenkool werden fossiele afdrukken van libellen aangetroffen. In Nederland komen zo'n 60 soorten libellen voor, te onderscheiden in twee typen: de waterjuffers en de glazenmakers. Tot de waterjuffers behoren de kleine slanke soorten. Ze zijn goed herkenbaar aan de grote bolle ogen die op de zijkanten van de kop staan, relatief ver van elkaar. De glazenmakers zijn veel forser van bouw en hun ogen staan meestal tegen elkaar. Ook vliegen ze veel meer dan de waterjuffers. Tijdens de vlucht zijn libellen steeds op jacht naar vliegen, muggen en andere kleine insecten. Alleen al het feit dat ze veel muggen vangen, is voor ons van groot belang. Tijdens de vlucht zijn de mooi gekleurde mannetjes ook op jacht naar de doorgaans fletser gekleurde vrouwtjes. Komt een vrouwtje in de buurt dan zullen ze onmiddellijk pogingen ondernemen om het vrouwtje letterlijk in haar nek te grijpen. Hiertoe maken ze gebruik van een speciaal orgaan dat zich aan het uiteinde van hun langgerekt lijf bevindt. Het lijkt een beetje op een mini-nijptang. Nadat het mannetje het vrouwtje gegrepen heeft, vliegt het paartje als een tandem weg, op zoek naar een geschikte plaats om te paren. De paring van libellen is een hoogstandje op zich. Het achterlijf van de libel bestaat uit een aantal segmenten. Voordat het mannetje een vrouwtje grijpt,

Glazenmaker.

Waterjuffer.

heeft hij zijn sperma al vanuit zijn geslachtsorgaan, dat zich in een van de laatste segmenten bevindt, overgebracht naar een segment dichtbij zijn borststuk. Nadat hij het vrouwtje gegrepen heeft, brengt zij haar geslachtsorgaan naar het segment bij het borststuk om het sperma als het ware op te halen. De houding die ze hierbij aannemen noemt men de paringslus.

Spoedig na de paring begint het vrouwtje met het leggen van de eitjes. Bij veel soorten libellen, meestal bij de waterjuffers, neemt het mannetje het vrouwtje daarbij op sleeptouw. Als tandem zien we ze dan vlak boven de waterspiegel en tussen de oevervegetatie regelmatig op en neer vliegen, waarbij het vrouwtje tijdens de neergaande vlucht haar achterlijf onder water stopt om dan telkens een eitje af te zetten. Ook worden eitjes afgezet op plantendelen die boven water uitsteken en zelfs op planten en bomen die niet in het water, maar er wel dichtbij staan.

Zodra de larven uitgekomen zijn, zoeken ze instinctief het water op. De eitjes worden over een periode van enkele dagen afgezet, waarna het vrouwtje spoedig sterft. Het mannetje houdt het wat langer vol. Zo'n twee, drie maanden kan het wel in leven blijven, als hem tenminste een periode

met nat en koud weer bespaard blijft, want dat overleeft hij niet.

De larven gedragen zich in het water als echte rovers. Ze zijn bijzonder goed in het snel vangen van voorbijkomende insecten, salamander- en kikkervisjes en zelfs kleine visjes. Ze groeien zeer voorspoedig. De meeste larvensoorten van de waterjuffers bereiken nog hetzelfde jaar hun eindstadium: de libel. De laat in het seizoen geboren larven overwinteren onder water. Ook komt overwintering in het eistadium veelvuldig voor. De larve van de grotere glazenmaker leeft, afhankelijk van de soort en het voedselaanbod, een tot drie winters onder water.

Tijdens hun leven als larve doorlopen libellen verschillende stadia.

Naarmate ze groeien, nemen ze een andere vorm aan totdat ze het eindstadium bereikt hebben. Ze zien er dan uit als een libel zonder vleugels. Anders dan bij de meeste insecten kennen libellen geen popfase waarin ze de gedaanteverwisseling ondergaan. Eenmaal volgroeid, wachten ze een mooie dag af en kruipen langs een plantenstengel omhoog tot boven het wateroppervlak. Nadat een beschut plekje gevonden is, hecht de larve zich met de weerhaakjes van de poten vast aan de plant. Het duurt dan nog enkele uren voordat in het midden op de rug een spleet ontstaat. Uit deze spleet komen eerst de kop en vervolgens het borststuk en de poten tevoorschijn. De libel last vervolgens een adempauze in van plusminus 30 minuten. Al die tijd hangt ze met haar kop naar beneden. Slechts twee ragdunne draadjes verbinden het lijf nog met de bijna afgestroopte larvenhuid. Nadat de libel weer op krachten is gekomen, volgt de meest kritieke fase van de vervelling. Ze moeten in één ruk de stengel boven zich grijpen en het achterlijf uit de larvenhuid werken. Lukt dit niet, dan valt ze in het water en is ze reddeloos verloren. Het water waar ze uit voortkwam, wordt dan hun Waterloo!

Eenmaal goed en wel uit de larvenhuid gekropen, klimmen de libellen langs de plant omhoog. Op een zonnig plekje ontvouwen ze hun vleugels en pompen deze vol met vloeistof. Vervolgens moeten vleugels en lijf uitharden. Dit proces kan wel enkele uren duren en gedurende die tijd zijn ze enorm kwetsbaar. Vaak vallen ze ten prooi aan vogels, kikkers of zelfs aan andere libellen! Nadat ze voldoende uitgehard zijn, nemen hun overlevingskansen toe en kunnen ze op zoek naar een partner om vervolgens weer voor het instandhouden van de soort te zorgen. Zo is het kringetje weer rond. De traag vliegende waterjuffers moeten echter goed op hun belagers, zoals vogels en kikkers, blijven letten. De grote libellen, zoals de glazenmaker en de platbuiklibel, hebben dankzij hun snelheid en grote

Libel, net uit de larve.

wendbaarheid slechts weinig natuurlijke vijanden. Alleen boomvalk en grauwe klauwier hebben de grote libellen hoog op hun menu staan, twee vogelsoorten die, voor wat Zuid-Limburg betreft, zeldzaam tot uiterst zeldzaam zijn.

Terug naar de titel, "Sjpaonse juffroûw of sjier". Na dit artikel gelezen te hebben kunt u denken dat "Sjpaonse juffroûw" in het Gronsvelds dialect staat voor waterjuffer en "sjier" voor glazenmaker of grote libel. Beide dialectnamen worden echter voor beide ondersoorten gebruikt.

Ik ben van mening dat de "sjier", de grote libellen dus, hun dialectnaam te danken hebben aan hun scherende vlucht, waarbij de voor- en achtervleugels de voor hun karakteristieke knippende bewegingen maken en de waterjuffers door hun gracieuze manier van vliegen vereerd werden met namen als "Sjpaonse juffroûw en "Sjpaonsen hier". Hieruit blijkt tevens hoe rijk een dialect kan zijn. Voor mannetje en vrouwtje van een en hetzelfde insect een afzonderlijke naam.

Hub. Reumers

Foto

1955. V.l.n.r. Rina van de Weerd (Hayen), José van de Boorn, Rina Wolfs (Heusschen), Tiny Wolfs (Schrijnemaekers).

V.l.n.r. Mieke Mingels, Liza Hessels, Marieke Wolfs, Mia Mingels, Clara Wolfs, Maria Segers, Thea Spauwen, Thea Huveners, Mia Gorissen, Mia Heijnen, Jeanne Schrijnemaekers.

In Rijckholt bij huis Wouters. Juffrouw Schuren. Wie weet in welk jaar deze foto genomen is, bij welke gelegenheid en wie herkent nog enkele kinderen?

1946. V.l.n.r. Pieké Waber, Sjel Huveners, Jo Dassen, Marcel Doyen, Frans van de Boorn, Noël Hayen, Jean Wolfs, Bèr Gorissen, ?, Jean Halders.

Geziën

De woning uit ons vorige periodiek is zeker niet oud te noemen. Het enige dat over is gebleven na een "verbouwing" in 1994/1995 is de voorgevel. Behalve dat de garage nu uit steen is opgetrokken, is er vanaf de straat gezien, niets veranderd op Stationsstraat 25. Maar achter deze voorgevel staat een compleet nieuw huis. Na ruim een jaar bouwen konden Stephan Starmans en Paula Vrancken op 25 oktober 1995 hun huis betrekken.

In 1921 bouwde Adam Schiepers, in opdracht van de toenmalige "baoj"(veldwachter) Hendriks, dit pand. Hij verkocht het in 1930 aan Zjeng Goessens en Lies Jacobs. Boven de voordeur werd door Zjeng een gevelsteen met de initialen JG, EJ en het jaartal 1921 geplaatst. Dit bracht Stephan en Paula op het idee om boven in de gevel een steen aan te brengen met hun voorletters en het jaartal 1994. Op de top van de voorgevel is de windwijzer blijven staan met de letters HD en het jaartal 1921. Dit verwijst naar Hendriks en zijn echtgenote Duyzings die deze woning als eersten bewoond hebben.

Onder het rechterraam op de begane grond staan de letters EH. De bijbehorende naam heb ik niet weten te achterhalen.

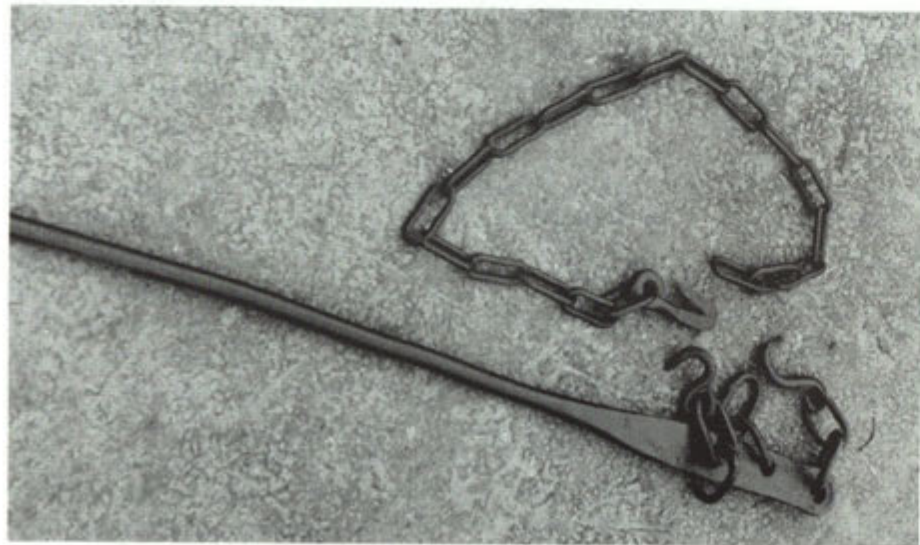
Als aanwijzing voor de volgende gevel zou ik willen zeggen dat er al iets over deze woning in dit nummer is geschreven.

Sjef Caris

In het weekend van 29 en 30 mei jl. is de expositieruimte in onze werkplaats/opslagruimte voor het publiek opengesteld. Door de uitbreiding van onze loods, twee jaar geleden, ontstond er op de bovenverdieping de mogelijkheid om veel van de verzamelde voorwerpen te exposeren. En deze kans hebben we niet onbenut gelaten. Er werden rekken getimmerd, extra verlichting aangelegd, voorwerpen uitgezocht, genummerd en voorzien van bijschriften. De toiletruimte werd in orde gemaakt, een ontvangstruimte gecreëerd, nuttige informatie werd uitgewisseld en er werd gepoetst. Enfin, het resultaat van vele jaren hard werken kan bezichtigd worden.

Het is echter onmogelijk om deze tentoonstelling permanent open te houden. Als u belangstelling heeft voor een rondleiding dan kunt u contact opnemen met Frans Huits (tel. 043-4081683) of met John van de Weerd (tel. 043-3556327) om een afspraak te maken. Een van onze medewerkers zal een rondleiding verzorgen.

Wat maog 't zién?

Het afgebeelde voorwerp in het vorige nummer is een werktuig dat gebruikt werd als hefboom om prikkeldraad te spannen. In ons dialect noemen we het een "krammê". Het werd ook gebruikt om scheve bomen recht te trekken of om bijvoorbeeld meidoornhagen te rooien.

Er waren zes goede reacties. Winnaar werd door loting Bertien Doyen-Kempener. Ze krijgt van ons een ijskaart.

Natuurlijk hebben we weer een nieuw voorwerp. Wat maog 't zién? Reacties naar Postbus 36, 6247 ZG Gronsveld of in de brievenbus van Rijksweg 92 te Gronsveld.

John van de Weerd

De Beuk, de Kluis en de Kluizenaar

Het is dit jaar 150 jaar geleden dat de "Beuk" gebouwd is door de familie Martens uit Leuven, toentertijd eigenaar van het bouwland en het bos op de Riessenberg.

Het gebouw was bedoeld als boswachterswoning. De naam de "Beuk" heeft met beukenbomen niets te maken, maar is afkomstig van de naam van de eerste bewoner: Andreas Beuken, de grootvader van de Andreas Beuken die in ons vorige nummer beschreven is in de rubriek "Kên d'r hön nog".

Wie gaat er nu anno 1849 een huis bouwen op een heuvel in het bos, in een tijd dat er geen fietsen waren, laat staan auto's of tractoren? Het is een eenzame plek, van waaruit contacten met het dorp moeilijk te onderhouden waren. Bedenk alleen al dat kerk en school een behoorlijk eind uit de buurt lagen, en moet een boswachter per se in het bos wonen? Het bos heeft verschillende eigenaars gehad, die toch niet allen de behoefte hadden een boswachterswoning te bouwen in hun bos. De boswachterswoning aan de Kampweg is in de jaren '50 gebouwd, maar toen waren er wel fietsen en auto's. Bovendien lag die niet zo eenzaam op een heuvel en de Kampweg was goed begaanbaar.

Was die plek op de Riessenberg misschien een bijzondere plek? Zeker. Daar hadden al eerder mensen gewoond. Kluizenaars.

Jos Habets schrijft in de Publications van 1870: "Tusschen Keer en Gronsveld in het Riesenbosch, ter plaatse nog heden genaamd aan de Kluis, woonde voor eene eeuw in de mergelrots een vroom kluizenaar, die school hield voor de kinderen der buur[t] en van almoezen leefde." Jos Habets situeert die kluizenaar op de Riessenberg rond 1780, de plek die rond 1880 dus nog "aan de Kluis" zou heten.

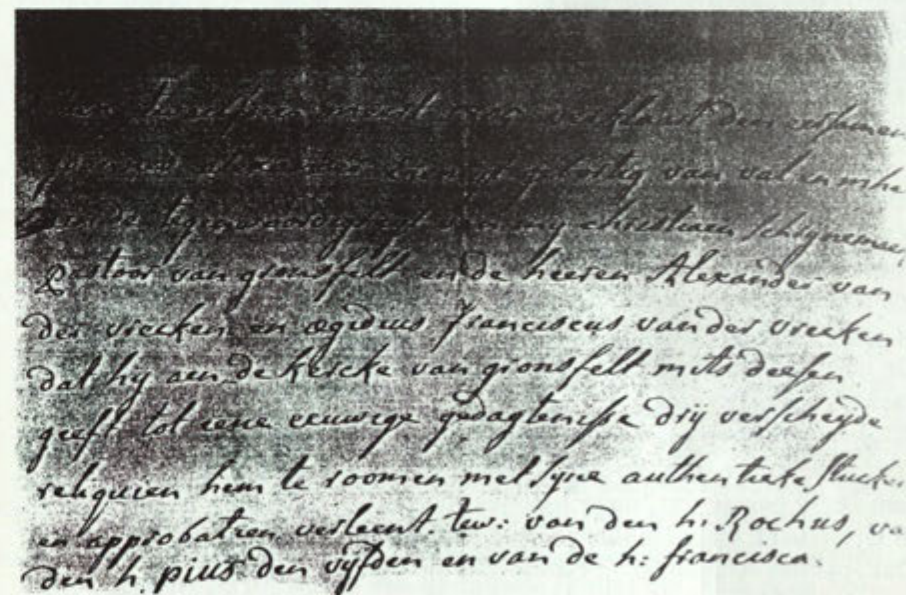
Van Wolfgang Zollner (commissaris van de in München verblijvende graaf van Gronsveld, weten we uit een brief van 24 juni 1778 dat de bronkprocessie vanaf de molen naar de kluizenaarswoning ging: "Bij de

kluizenaarswoning wordt het tweede evangelie gezongen. Van de kluizenaarswoning uit gaat men door het grafelijke bos verder naar Eckelrade, dat ongeveer drie kwartier lopen van Gronsveld verwijderd is". De kluizenaar liep voorop in de processie. Zöllner in dezelfde brief: "Voorop loopt de kluizenaar met een vaandel."

Wie was die kluizenaar en waar woonde hij?

In het parochie-archief van de kerk van Gronsveld (dat zich nu in het stadsarchief van Maastricht bevindt, is door deken Pieter Hoogers een testament van een kluizenaar aangetroffen:

"Den twaelfden meert 1805 verklaart den eersamen joannes alexander Eremijt gebortig van val en mheer in de tegenwoordigheyt van mij christiaen Schrijnemaekers pastoor van gronsfelt en de heeren Alexander van der vrecken en aegidius franciscus van der vrecken dat hij aen de kercke van gronsfelt mits deesen geeft tot eene eeuwige gedagtenisse drij verscheijde reliquien hem te roomen met sijne authentieke stucken en approbatiën verleent."

Het testament van de kluizenaar.

Uit datzelfde testament blijkt dat kluizenaar (Eremijt) Joannes Alexander geen priester was. Hij wordt in het testament "broeder joannes alexander" genoemd. Hij bepaalt in het testament ook dat een bank die hij gemaakt heeft, in de kerk moet blijven:

"item verclaert den selven broeder joannes alexander dat de eijcken stoel of bancke die hij te samen met maria agnes leunnissen in dien tijd dienstmeijt van den seer eerwaarden heer Meijers Deeken en pastoor tot gronsfelt gemaakt heeft in de kercke van gronsfelt op deese conditie gemaakt is en ook moet blijven, dat deese bancke of stoel sal sijn tot hun beijde gebruijk en daer naer tot dispositie van den heer pastoor van gronsfelt en zijne opvolgers."

We mogen aannemen dat Joannes Alexander geen eenzame, in afzondering levende, kluizenaar was. Hij was bekend met de pastoor van Gronsveld en diens huishoudster. Vermoedelijk kwam hij iedere dag in de kerk en hij liep voorop in de processie. Het timmermansvak zal hem niet vreemd geweest zijn.

Opmerkelijk is dat het testament getekend wordt met onder meer het "hantmerck van joannes [kruisje] alexander verklaarende niet te kunnen schrijven."

Timmeren kon hij wel, schrijven niet, en zeer vermoedelijk dus ook niet lezen. Zijn vroomheid staat wellicht buiten kijf, maar of hij, zoals Jos Habets beweert, "school hield voor de kinderen der buur[t]" mogen we toch wel betwijfelen.

Joannes Alexander was geboortig van "val en mheer", het huidige Valmeer, bij Riemst. En ook daar kent men hem als kluizenaar! Van Jozef Jackers uit Valmeer, die een biografie schreef over de uit Valmeer afkomstige bisschop mgr. Kerkhofs, weten we dat Alexander er rond 1800 gewoond heeft in een huis dat pas in 1988 afgebroken is. De naam Alexander komt als familienaam nog steeds in Valmeer voor. Jackers schrijft verder:

"Ook vertelt men dat de kluizenaar die dit huis bewoonde, jaarlijks te voet naar Rome trok, en slechts in de wintermaanden hier verbleef."

Een bezig baasje dus, onze Joannes Alexander, wonende in Valmeer en in Gronsveld, en ieder jaar te voet naar Rome.

Dat Joannes Alexander in Gronsveld en Valmeer woonde, zal ongetwijfeld waar zijn; dat hij ook in Rome geweest is, kan blijken uit de relieken die hij daar vandaan heeft en aan de kerk van Gronsveld

naliert, maar ieder jaar te voet naar Rome, dat lijkt ons te veel van het goede.

Joannes Alexander is 6 december 1818 op 74-jarige leeftijd te Valmeer gestorven, voorzien van alle sacramenten. Dat weten we uit een bericht uit het overlijdensregister van de parochie Valmeer. Hij was lid van de orde van Sint-Antonius (Sint-Teunis met het varken).

De Kluizen

"... woonde voor eene eeuw in de mergelrots een vroom kluizenaar ...", aldus nogmaals Jos Habets.

Dat de kluizenaar in een mergelgroeve woonde, is een breed verbreide opvatting in Gronsveld, vermoedelijk afkomstig van dit bericht van Habets. "t Vêrkesluûkske" is de preciezere aanduiding van zijn woonoord. (Of dit ook met Sint-Teunis te maken heeft kunnen we niet achterhalen.) We hebben goede gronden om aan te nemen dat de kluizenaar niet in een mergelgroeve woonde maar in een vermoedelijk uit mergel gebouwde "kluis", niet ver van of precies op de plaats waar nu de Beuk staat.

Zollner, die een regelmatige briefwisseling had met de graaf van Gronsveld, schreef op 20 mei 1778 aan de graaf:

"Aan de linkerzijde van Gronsveld zelf ligt tegen een kleine berg een bosschage. Bij het begin daarvan is een kluis gebouwd, waarin thans slechts een kluizenaar woont, omdat er geen tweede meer aangesteld is in de plaats van degene die twee jaar geleden gestorven is."

Dat de kleine berg en bosschage de Riessenberg betreft, nemen we gewoon aan. Volgens Zollner woonden er rond 1776 twee kluizenaren in een gebouwde kluis!

Kunnen we van dat gebouw nog iets terugvinden? Zeer zeker.

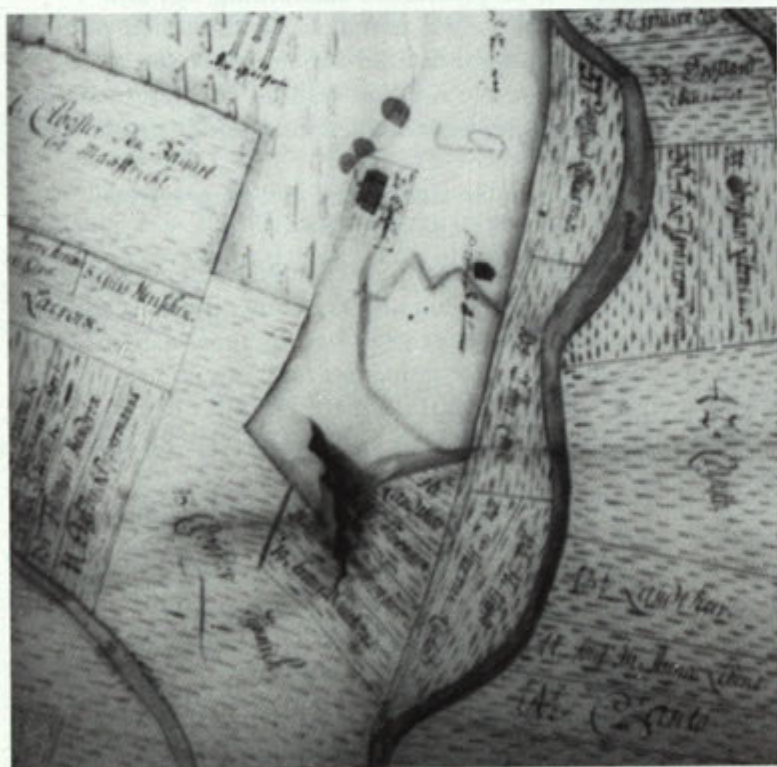
De eigendommen van de graaf van Gronsveld (zoals de eigendommen van alle adel) vielen na de Franse Tijd aan de staat toe. Deze verkocht of verpachtte die eigendommen. Met de beschrijving van die eigendommen, de verpachting en dergelijke, hield zich een instelling bezig, genaamd het Amortisatie Syndicaat. In het proces-verbaal van beschrijving van dit Syndicaat van 28 maart 1825 lezen we, waar het gaat over het "Bosch genaamd Resenberg", onder meer het volgende: "daar existeert op dit bosch een hermitage [kluis] die ledig is en heel vervallen. deze plaats was eertijds verhuurt aan eenen particulier voor salpeter te maken." (Wellicht is dit wel het "Salpietermenneke" die in

1849 Andreas Beuken behulpzaam was met het slaan van de waterput onder aan de Beuk, zoals de overlevering wil).

Huizen, gebouwen,
werkplaatsen of fabrieken.

*Naar-existent op dit boek een
hermitage die hier is en hal verlaten
de plaats was eertijds verhuurd aan een particulier
voor salpêtre werken.*

Proces-verbaal van het Amortisatie Syndicaat.

De kaart van Törring-Jettenbach 1754.
"Die Klausen" en "Putt oder Brunnen".

En natuurlijk: de kaart van Törring-Jettenbach van 1754.

Op die kaart staat op de plek waar nu de Beuk is, althans zeer in de nabijheid daarvan, een woonhuis met erf getekend, genoemd "Die Klausen". Vanaf een weg die nu niet meer bestaat, maar die rond 1830 de Kluisweg heette, lopen twee wegen of paden naar het huis toe. Het oostelijke pad, een slingerpad, loopt langs een waterput op de kaart aangeduid als "Putt oder Brunnen".

We kunnen veilig aannemen dat op de bedoelde plaats een woonhuis gestaan heeft. Als we het formaat van dat huis vergelijken met de woonhuizen in het dorp, betreft het hier niet een "nederig stulpje", maar een behoorlijk groot en degelijk huis met waterput. Het huis bestaat niet meer, de put wel.

We weten niet wanneer dat huis gebouwd is en wie het heeft laten bouwen. Ook weten we niet wie er oorspronkelijk gewoond heeft. Dat het als kluis of als kluizen gebouwd is, betwijfelen we. Dat er kluizenaars in gewoond hebben, lijkt ons wel zeker. Of de ruïnes nog gebruikt zijn bij de bouw van de Beuk, hebben we niet kunnen ontdekken.

Piet van Caldenborgh
Gilles Jaspars
Hans Kengen
Ed Rousseau

Rectificaties

Foto, p. 28. 6.? = Albert Hayen.

4. Haj Reintjens moet zijn Tuur Reintjens.

p. 35 en 36. Lies [...] en Zjang [...] zijn de laatste eigenaars van de grond [...]. Dit is niet juist. Van de vrouw van "Door van d'n Dikke, zaoliger" vernamen wij dat er in 1958 nog "gedeeld" is geworden. De weide viel toe aan Door van de Weerdt (Door van d'n Dikke). Dat was dus de laatste eigenaar.

Aanvullingen

Over de voorpagina van het vorige nummer.

Van Thérèse Vriens vernamen wij dat de aartsengel Michael de patroonheilige van Brussel is. "Primes Bruxelles" was de telegramnaam van een Brusselse verzekeringsmaatschappij waarvan de volledige naam luidt "Brusselsche maatschappij voor waarborg op premiën tegen brand tegen gasontploffing en het springen van stoomketels". Van Marie-Anne van der Cruijs kregen wij een aantal polissen van deze maatschappij, waarin de "gemeente" Eijsden verzekerd is. De oudste polis is van 1829.

Copyright Stichting Grueles.

Secretariaat: Rijksweg 92, 6247 AK Gronsveld. Tel. 043-408 / 4081575.

Abonnementen-administratie: Rijksweg 86a. Tel. 043-4081662.

U kunt zich abonneren op ons tijdschrift door f 22,50 over te maken op Rabobank Gronsveld, rek.nr. 11 75 15 000 of Postbank 25 35 375 t.n.v. Stichting Grueles. Losse nummers f 6,75.

